

Egyes kényszerintézkedések az új Be. tervezetében¹

Payrich András

Széchenyi István Egyetem

Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Tanszék

Absztrakt

A tanulmány az új büntetőeljárás kódex kényszerintézkedésekre vonatkozó változásait veszi vizsgálat alá. A jogalkotó ugyanis bizonyos fokig újraszabályozza a kényszerintézkedéseket, elsősorban a fokozatosság elvére építve. A tanulmányban először a kényszerintézkedések általános szabályait, majd pedig az egyes kényszerintézkedések szabályozásában megjelenő változásokat mutatom be.

Kulcsszavak: büntetőeljárás, kényszerintézkedések, tervezet.

1. A VIZSGÁLÓDÁS FÓKUSZA

A vizsgálódásom tárgyát a 2016. júniusában közzétett Be. tervezet² (döntően) 262-292. §§ adják, melyeket alapvetően a jelenleg hatályos Be. 126-148. §§-val hasonlítok össze. Az összehasonlítás kapcsán értékelem a jogalkotó Tervezetben írt szándékait, indokolásait is. Az Új Be tervezetének indokolása szerint:

„számos újonnan bevezetett jogintézmény – legalábbis a hatályos formájában – nem váltotta be az eredetileg hozzá fűzött várakozásokat (pl. óvadék, távolltartás, tárgyalásról lemondás, kiemelt jelentőségű ügyek külön eljárása), ezért ezek átfogó, egységes szempontok szerinti rendszerezése elengedhetetlen.”³

A kényszerintézkedések újraszabályozásánál szimbolikus jelzéssel bír a kényszerintézkedések sorrendjének megváltoztatása, mely során a jogalkotó az enyhébbektől halad a súlyosabbak felé: azaz sugallja a fokozatosság elvének alkalmazását. Ezt támasztja alá a Be tervezetének indokolása is.⁴

A jogalkotó szándéka – legalábbis az indokolás szerint – az, hogy a legszükségesebbre szoruljon vissza az előzetes letartóztatás (melyet a jövőben letartóztat-

¹ Az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

² A Büntetőeljárásról szóló törvény tervezete (a továbbiakban: Tervezet).

³ Lásd: Tervezet 301.

⁴ Lásd: Tervezet 306.

tásnak kíván átnevezni), ennek érdekében igyekezett kiszélesíteni az óvadék alkalmazását, gyűjtő fogalomként bevezette a bűnügyi felügyeletet, mely összefogja a lakhelyelhagyási tilalmat, a házi őrizetet, a távoltage, és hozzáillesztette az újonnan meghatározott bűnügyi elteltást és jelentkezési kötelezettséget.

2. A KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

A kényszerintézkedések fejezetnek korábban nem voltak speciális általános szabályai. Ezzel a jogalkotó némileg egyszerűsíti, összevonja az egyes kényszerintézkedéseknél (vagy a Be más részein) korábban szétszórta elhelyezett szabályokat, és azokat (minimális változtatással) generálisan kiterjeszti valamennyi kényszerintézkedésre.

A Tervezet összevonta a 137. § (2), a 138. §. (2) és a 138/A. § (2) bekezdéseiben szereplő fokozatossági elvet, és azt a legkisebb korlátozás elveként fogalmazza meg a 262. § (2) bekezdésében.

Reális és emberséges megoldás az, hogy a 262. § (4) bekezdése szerint 24 órától 22 órára viszi le lehetőleg a „*magánéletet, illetve és a tulajdonjogot korlátozó kényszerintézkedéseket*”. Ez eredetileg a 158. § (1) bekezdésében a „*házkutatót, a motozást és a lefoglalás érdekében tett intézkedést*” lehetőleg 24 óráig kellett elvégezni. Ez azt jelenti, hogy szélesedett a védelmi kör, mert pl.: *Információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére kötelezés* körében a lefoglaláson túl nem állt a kényszerintézkedés elszenvédője ilyen védelem alatt.

A hatályos Be 158. § (1) bekezdését és a Tervezet 3. § (5) bekezdése („*A terheltnek joga van ahhoz, hogy szabadlábban védekezzen.*”), illetve a 262. § (2) bekezdésének összehasonlításából kitűnik, hogy a jogalkotó kiterjeszteni a jelenleg „*házkutatót, a motozást és a lefoglalás*” körében megfogalmazott „*kerülni kell a szükségtelen károkozást*” a” *kényszerintézkedés végrehajtása során*”-ra, azaz erre pl.: egy bűnügyi felügyeleti „mix” (pl.: lakhelyelhagyási tilalom, távoltage és jelentkezési kötelezettség) szabályainak meghatározásakor figyelemmel kell lenni, azaz a büntető eljárási célok körét nem érintő mértékben nem korlátozható a terhelt élete: pl.: munkája és üzleti ügyeinek intézésében nem okozhatnak neki kárt, de ugyanez irányadó pl.: az előzetes kényszergyógykezelésre is: azaz, ha állapotja már nem teszi szükségessé ezen kényszerintézkedés fenntartását, akkor a soron lévő felülvizsgálatát megelőzően is kezdeményezni kell ennek megszüntetését. Ez kiegészíti a Bv tv. 426. (1) bekezdését, mely csak a befogadáskori nem kóros elmeállapot esetére ír elő rendelkezést, nem pedig a kényszerintézkedés végrehajtásának ideje alatti változásra:

„Ha az ideiglenes kényszergyógykezelésre befogadott nem kóros elmeállapotú, az IMEI főigazgató főorvos haladéktalanul javaslatot tesz az ideiglenes kényszergyógykezelés megszüntetésére.”

Célszerű lenne a kollízió elkerülése érdekében a BV törvényt is módosítani.

3. AZ ŐRIZETBE VÉTEL

A Tervezet első nagyobb változása az Őrizetbe vételnél jelentkezik. Az őrizetbe vétel elrendelésének okai a haza jogtörténetben:

Az 1973. évi I. törvény az alábbiakat tartalmazta:

„91. § (1) A hatóság a terheltet őrizetbe veheti

a) tettenérés esetén, ha személyazonossága nem állapítható meg,

b) ha az előzetes letartóztatás elrendelésének oka [92. § (1) bek., 340. § (1) bek.] áll fenn.”

Az 1962. évi 8. tvr. az őrizetet az alábbi módon szabályozta:

„109. § (2) A gyanúsított csak szabadságvesztéssel büntetendő bűntett esetén vehető őrizetbe; az őrizet legfeljebb hetvenkét óráig tarthat. Ha ez idő alatt terheltté nem nyilvánították és előzetes letartóztatását nem rendelték el, a gyanúsítottat szabadon kell bocsátani.”

Folyamatosan változik az egyes Be-k esetében az, hogy melyik az **a személyi kör**, aki őrizetbe vehető:

- Az 1962. évi 8. tvr. 109. § (2) szerint *„csak szabadságvesztéssel büntetendő bűntett esetén vehető őrizetbe”*
- az 1973. évi I. törvény 91. § (1) szerint *tettenérés esetén, ha személyazonossága nem állapítható meg, illetve ha a ha az előzetes letartóztatás elrendelésének oka [92. § (1) bek., 340. § (1) bek.] áll fenn.*
- a jelenleg hatályos Be 126. § (2) szerint *„Az őrizetbe vétel szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja - különösen tettenérés - esetén rendelhető el, feltéve, hogy a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető. Az őrizetbe vétel elrendelhető abban az esetben is, ha a 281. § (6) bekezdésében meghatározott feltételek fennállnak (tárgyalási őrizet)”*
- a Tervezet 263. § (2) szerint: *„a) tettenérés esetén a terhelt személyazonossága nem állapítható meg, b) ha a terhelttel szemben személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó más kényszerintézkedés elrendelése valószínűsíthető, illetve c) ha az érintett a tárgyaláson rendezavarást követ el.”*

A jelen tervezet a jelenleg hatályos Be.-hez képes visszaemeli az 1971. évi Be rendszeréből az őrizetbe vétel lehetőségét szó szerint: *„tettenérés esetén, ha személyazonossága nem állapítható meg”*

A rendelkezés feltámasztását különösen a külföldiekkel indokolja a jogalkotó, azaz esetükben a „személyazonosításra alkalmas hatósági igazolvány hiányában vagy abban az esetben, ha az ilyen igazolvány hamis, illetve hamisított” a terhelt személyazonosságának tisztázásáig szükséges az őrizetbe vételt lehetővé tenni.

Ezen túlmenően a jogalkotó szükségesnek tartja azt, hogy ne csak az előzetes letartóztatás valószínűsége, hanem minden egyéb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés valószínűsége esetén lehetőség legyen az őrizet elrendelésére, mivel a „javaslat a letartóztatáshoz igazítja az enyhébb, a személyi szabadság elvonásával kényszerintézkedések elrendelésének feltételeit.”⁵

A jogalkotó kiszélesíti azt a személyi kört, akik esetében a helye van az őrizetbe vételnek:

- a terhelt, vagy
- **a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy.**

Az őrizetbe vétel maximális időtartama változatlan, azonban változott az időtartam számítás módja.

A jogalkotó a Tervezet szerint el kívánja kerülni azt, hogy az adott óra 59. percében történt őrizetbe vétel 1 teljes órának számítsa, ezért a jelenlegi Be. 64. § (2) bekezdését a Tervezet a 132. § (3) bekezdésében az alábbiakra kívánja változtatni: „Az órákban megállapított határidőt egész órákban kell számítani, és az azon percben végződik, amelynek száma a kezdőpercnak megfelel.”

Az 1962. évi 8. tvr. 75. §-a és az 1973. évi I. törvény 109. §-a nem rendelkezett arról, hogy hogyan kell számolni az órákban meghatározott határidőt.

Katonai őrizetbe vétele esetére – ellentétben a jelenlegi Be-vel – csak a Katonai büntetőeljárás alá tartozó esetben tartalmaz rendelkezést a nem katonai nyomozóhatóság részére (azaz 24 órán belül át kell adni az illetékes ügyészségnek).

4. AZ ÓVADÉK

Az óvadék hazai joggyakorlata a jelenleg hatályos Be hatályba lépésével kezdődik, előtte ilyen nem volt a jogrendszerünkben. Az **óvadék elrendelésének körét** (azaz, hogy milyen eseményekkel, történésekkel kapcsolatosan kívánja

⁵ Lásd: Tervezet. 365.

alkalmazhatónak tenni) bővíteni kívánja a jogalkotó. Ugyancsak bővíti az óvadékul szolgáló vagyontárgyak körét.⁶

Az új szabályok szerint ennek megfelelően valószínűleg szélesebb körben kerül majd alkalmazásra az óvadék, azonban ez a „lazítás” egyszersmind szigorítást is jelent: azaz, az eddigi körhöz képest sokkal több minden megakadályozására szolgál. Ezen túlmenően a jogalkotó szándéka szerint szigorodnak az óvadék elvesztésének feltételei (azaz több esetben veszíthető el).

A tervezet kibővíti az óvadék alkalmazási körét. Ennek megfelelően a korábbi, a „*terheltnak az eljárási cselekményeken való jelenlétét biztosítja*” célon túlmenően a *bizonyítás megghiúsításának, megnehezítésének vagy veszélyeztetésének megakadályozását, a terhelt által megkísérelt vagy előkészített bűncselekmény véghezvitelének megakadályozását, a terhelt által szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozását* is szolgálná. (Tervezet 265. § (1) bekezdés)

Az óvadék tárgya radikálisan átalakulna a jogalkotó szándéka szerint. Eddig csak pénz lehetett óvadékként elhelyezni, a tervezet szerint azonban a jövőben a pénzen kívül már *garanciát magában foglaló, forgalomképes, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír vagy dematerializált értékpapír, vagy forgalomképes ingatlan* is lehet. (Tervezet 267. § (1) bekezdés)

Az óvadék tárgyának kiterjesztése miatt problémákat okozhat a jövőben a tárgy értékének változása mind az óvadék ideje, mind az óvadék elvesztése során: elszámolási vitákat generálhat mind a gyarapodás, mind az értékhiány.

A Tervezet kedvezni kíván az óvadéki hitelezőknek azzal, hogy ha a bíróság a letartóztatást azért rendelte el, mert megszökött, szökést kísérelt meg, vagy a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság elöl elrejtőzött (Tervezet 280. § (2) bekezdés a) pontja), és az óvadékot nem a terhelt tette le, a letevő nem veszti el a jogát az óvadék összegére, ha mielőtt az az eljáró bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság tudomására jutott volna, a terhelt hollétét felfedi az eljáró bíróságnak, ügyészségnek vagy nyomozó hatóságnak. Ez persze az óvadéki „fejvadászat” nem kívánt anomáliáit is maga után vonhatja. Ezen körben célszerű lehet a pontosítás és szigorítás.

A Tervezet 268. § (1) bekezdése szerint, *ha a bíróság elrendelte a terhelt letartóztatását, az óvadék letevője elveszti a jogát az óvadékra, kivéve, ha az ítéletben kiszabott szabadságvesztés tartamára figyelemmel a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani.*

Habár kimaradt a jelenleg hatályos Be. 147. § (3) bekezdésének utolsó mondata (azaz, „*Ha a védő az ülésen értesítés ellenére nem jelent meg, az ülés a védő távollétében is megtartható.*”), a Tervezet 43. § b) esetét (azaz

⁶ Lásd: Tervezet 365.

„terheltet fogva tartják, vagy más személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés hatálya alatt áll”) leszámítva, a Tervezet 467. § (3) bekezdésére figyelemmel **a védő részvétele nem kötelező az óvadékról döntő ülésen.**

Kényes kérdés az, hogy terhelt letartóztatásának óvadék ellenében történő megszüntetése ellen a pótmagánvádló fellebbezéssel élhet-e. A jelenleg hatályos Be. 147. § (5) bekezdés kifejezetten megnevezi a pótmagánvádlót, azonban a Tervezet 266. § (4) bekezdése nem. A Tervezet 773. § (1) bekezdése kimondja, hogy „E törvény rendelkezéseit a pótmagánvádas eljárásban az e Fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.” A Tervezet 785. § (1) bekezdése rögzíti azt, hogy a pótmagánvádló „az ügyészség jogait gyakorolja, az ügyészség feladatait látja el, ideértve a vádlott személyi szabadságának elvonásával vagy korlátozásával járó kényszerintézkedés elrendelésének **indítványozását**. A pótmagánvádló nem indítványozhatja a vádlott szülői felügyeleti jogának megszüntetését és a vádat nem terjesztheti ki.” Azaz a kényszerintézkedés elrendelésének indítványozását kifejezetten nevesíti, azonban a fellebbezési jogot nem. A Tervezet a 790. § (1), (3) bekezdésében nevesíti a pótmagánvádló fellebbezési jogát az ítélettel szemben: a vádlott terhére. A Tervezet 567. § (2) bekezdése kimondja, hogy „Az elsőfokú bíróság nem ügydöntő végzése ellen fellebbezésnek van helye, ha azt e törvény nem zárja ki. A végzés elleni fellebbezés elintézésére az ítélet elleni fellebbezés szabályai irányadók.”

Ennek megfelelően a pótmagánvádlónak is van önálló fellebbezési joga a terhelt letartóztatásának óvadék ellenében történő megszüntetését meghozó határozattal szemben.

Szerencsésebb lenne azonban, ha vagy jelezné a jogalkotó, hogy a 266. § (4) bekezdése nem taxatív felsorolás, de még ennél is lényegesebb lenne, ha visszaemelné a felsorolásba a pótmagánvádlót, mert az, hogy 4 szakasz együttes értelmezése adja meg az eredményt, sérti a jogbiztonságot és bizonytalanná teszi a gyakorlatot.

A Tervezet 266. § (4) bekezdése kimondja, hogy **az óvadék összege ellen fellebbezéssel lehet élni.** Ez a hatályos Be-ben nem volt kifejezetten kimondva.

5. BŰNÜGYI FELÜGYELET

A jogalkotó bűnügyi felügyelet alatt említi

- a lakhelyelhagyási tilalmat (Tervezet 269. § (2) a) pontja),
- a házi őrizetet (Tervezet 269. § (2) b) pontja),

- a bűnügyi eltiltást (Tervezet 269. § (2) c) pontja),
- „*meghatározott személlyel – közvetlenül vagy közvetve – ne lépjen kapcsolatba, illetve ettől a személytől meghatározott ideig tartsa távol magát (a továbbiakban: a távoltageással érintett személy)*”-t (Tervezet 269. § (2) d) pontja),
- „*a meghatározott lakást hagyja el, és onnan meghatározott ideig maradjon távol*”-t (Tervezet 269. § (2) e) pontja),
- „*a távoltageással érintett személy lakó- és munkahelyétől, az e személy által látogatott nevelési vagy nevelési-oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől meghatározott ideig tartsa távol magát [a d)–f) pont a továbbiakban együtt: távoltageás]*”-t (Tervezet 269. § (2) f) pontja), és
- a jelentkezési kötelezettséget (Tervezet 269. § (2) g) pontja)

és ezek szabályai egységesíti.

A Tervezet 269. § (2) bekezdése szerint a bíróság inntől egységesen bűnügyi felügyeletet rendel el, melynek keretében valamelyik altípusát egyedül rendel el, vagy (a Tervezet 270. § (2) bekezdése alapján) vegyítve rendel el a (2) a)-g) pontokat. A Tervezet 270. § (3) bekezdése alapján a Tervezet 269. § (2) b) pont mellett el kell rendelni a bűnügyi eltiltást és a (2) d) és f) pont szerinti távoltageást. A Tervezet 269. § (2) a) és b) pontja szerint a elrendeléseknek csak kiegészítő jelleggel van létjogosultsága: akkor, amikor a bíró meghatározott események miatt engedélyezi a házi őrizet elhagyását.

A hatályos Be-hez képest újdonság: a meghatározott jellegű nyilvános helyeket, nyilvános rendezvényeket, vagy meghatározott közterületeket ne látogasson (azaz a **bűnügyi eltiltás**),

Ezen szabályokat a bíró eddig is különös magatartási szabályok részeként előírhatta, de a Be-be kodifikálással ezen új lehetőségek alkalmazását a jogalkotó el akarja terjeszteni.

A bűnügyi felügyelet elrendelésének a feltételei a Tervezet 270. § (1) a)-e) pontokban szerepelnek generálisan.

A Tervezet 270. § (1) bekezdése szerint

- „Bűnügyi felügyelet akkor rendelhető el letartóztatás helyett, ha
- a) a bűncselekmény jellegére,
 - b) a terhelt személyi és családi körülményeire, különösen az egészségi állapotára, idős korára,
 - c) a terhelt és a sértett viszonyára,
 - d) a terhelt eljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására, illetve
 - e) a büntetőeljárás időtartamára

tekintettel a letartóztatással elérni kívánt célok bünygyi felügyelettel is biztosíthatók.”

A Tervezet 269. § (2) a) pontja szerinti **lakhelyelhagyási tilalom** elrendelésének lehetősége a korábbihoz képest egyszerre szélesedik és szigorodik, hiszen már nemcsak a terhelt eljárás során tanúsított magatartása, hanem az eljárást megelőző magatartása is vizsgálat tárgyát fogja képezni (ami lehet pozitív és negatív egyaránt), továbbá a büntetőeljárás időtartamára (azaz az eljárás elhúzóására) tekintettel is elrendelhető.

A Tervezet 269. § (2) b) pontja szerinti **házi őrizet** elrendelésének lehetősége ugyancsak egyszerre szélesedik és szigorodik, ugyanis

- a terhelt személyi és családi körülményeire, különösen az egészségi állapotára, idős korára,
- a terhelt és a sértett viszonyára,
- a terhelt eljárás előtt tanúsított magatartására

is figyelemmel kell lenni.

A **távoltartás** esetében a hatályos Be 138/A. § (2) bekezdésében foglaltakhoz képest akkor is elrendelhető, ha a

- a terhelt személyi és családi körülményeire, különösen az egészségi állapotára, idős korára, tekintettel, illetve
- a büntetőeljárás időtartamára figyelemmel

A 138/A. § (2) bekezdése szerint csak a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén volt lehetőség a távoltartás elrendelésére, és csak akkor, ha

- „megalapozottan feltehető, hogy a lakókörnyezetben hagyása esetén
- a) a sértett tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást, illetve
 - b) a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el.” (Be. 138/A. § (2))

A fentiek alapján tehát egyértelműen könnyebben rendelhető el a jövőben a távoltartás.

Lényeges változás, hogy drasztikusan kiszélesedik a távoltartás ideje. Eddig a 138/B. § (1) bekezdése szerint: „*A távoltartást a bíróság tiztől hatvan napig terjedő időre rendelheti el.*”

Ezzel szemben a Tervezet 272. §-a:

- „(1) A vádemelés előtt elrendelt bünygyi felügyelet az elsőfokú bíróság tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tart.
(2) A vádemelés után az elsőfokú bíróság által elrendelt vagy fenntartott

bűnügyi felügyelet az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának kihirdetéséig tart.

(3) Az elsőfokú bíróság által az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott, illetve a másodfokú bíróság által elrendelt bűnügyi felügyelet a másodfokú eljárás befejezéséig tart.

(4) A másodfokú bíróság által az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott, illetve a harmadfokú bíróság által elrendelt bűnügyi felügyelet az eljárás befejezéséig tart.

(5) Az elsőfokú vagy a másodfokú bíróság ügydöntő határozatának hatályon kívül helyezése és új eljárásra utasítása esetén a másodfokú, illetve a harmadfokú bíróság által elrendelt vagy fenntartott bűnügyi felügyelet a megismételt eljárásra utasított bíróságnak a megismételt eljárásban a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tart.”

A Tervezet 273. §-a:

„(1) Ha a vádemelés előtt elrendelt vagy fenntartott bűnügyi felügyelet tartama meghaladja a hat hónapot anélkül, hogy az ügyészség vádat emelt volna, a bűnügyi felügyelet fenntartásának indokoltságát a bíróság megvizsgálja. Ezt követően a bűnügyi felügyelet fenntartásának indokoltságát a bíróság hathavonta felülvizsgálja.

(2) A vádemelés előtt a bűnügyi felügyelet fenntartásának indokoltságára vonatkozó vizsgálat iránt az ügyészség a bűnügyi felügyelet határidejének lejártá előtt öt nappal tesz indítványt a bíróságnak.

(3) Ha a vádemelés után elrendelt vagy fenntartott bűnügyi felügyelet tartama meghaladja

a) a hat hónapot, és az elsőfokú bíróság még nem hozott ügydöntő határozatot, az elsőfokú bíróság

b) az egy évet, a másodfokú bíróság, ha az eljárás a harmadfokú bíróság előtt folyik, a harmadfokú bíróság legalább hathavonta a bűnügyi felügyelet indokoltságát felülvizsgálja.”

Miután a bűnügyi felügyeletet egységesen szabályozza a jogalkotó, komolyan fennáll a veszélye annak, hogy a távoltartásnál súlyos károk keletkeznek azzal, hogy a korábbi 60 nap helyett akár évekre el kell hagynia a terheltnek a lakását. Ha a jogalkotó ezen koncepció szerint fogadja el az új Be-t, akkor egyrészt sérti az Alaptörvény II. cikk szerinti emberi méltósághoz való jogot, másrészt aránytalanul korlátozza az Alaptörvény XIII. cikkében rögzített tulajdonhoz való jogot azzal, hogy valakit az egyetlen saját lakásából évekre kizárhatnak azzal, hogy esetleg pénze sincs másik hajlék megfizetésére: pláne, ha pl. a terheltnek a gyermekei felé fennálló tartási kötelezettségeinek ezen többletköltségek nélkül is nehezen tett eleget. De számos hasonló probléma jelentkezik, melyek a bíróságokra váratlan terhet fognak helyezni pl.: a távoltartás kapcsán, hogy eleget tegyen Tervezet 262. § (1), (3) és (6) bekezdéseinek:

„(1) A kényszerintézkedés elrendelésekor, illetve végrehajtása során arra kell törekedni, hogy annak alkalmazása az érintett alapvető jogának a korlátozását csak a legszükségesebb mértékben és ideig eredményezze.”

„(3) A kényszerintézkedést az érintett kíméletével, a korlátozással nem érintett alapvető jogait tiszteletben tartva kell végrehajtani. A kényszerintézkedés végrehajtása során figyelemmel kell lenni arra, hogy az az érintetten kívüli személyt csak a legszükségesebb mértékben érintsen.”

„(6) A kényszerintézkedés végrehajtása során kerülni kell a szükségtelen károkozást.”

Ezzel a szabályozással számos polgári jogi probléma fog benyomulni a büntető eljárásba.

A jelenleg hatályos Be-ben csak a távoltartásnál volt rögzítve az, hogy ki kezdeményezheti. A 138/B. § (2) bekezdése szerint:

- a) az ügyész,
- b) a magánvádló,
- c) a pótmagánvádló,
- d) a sértett,
- e) cselekvőképtelen sértett esetén kizárólag törvényes képviselője, korlátozottan cselekvőképes kiskorú sértett esetén törvényes képviselője is, személyes ügyei vitelében vagy a bíróság, hatóság előtti eljárás jogának gyakorlása vonatkozásában cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértett a törvényes képviselője hozzájárulásával, valamint
- f) a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú személy törvényes képviselője

indítványozhatja.

A Tervezet szerint az összes bűnügyi felügyelet elrendelésének a feltételei azonos körben kerülnek meghatározásra. Indítványozni a Tervezet 271. § (2) bekezdése szerint:

- a) az ügyészség,
- b) a sértett,
- c) korlátozottan cselekvőképes kiskorú sértett esetén törvényes képviselője is, személyes ügyei vitelében vagy a bíróság, hatóság előtti eljárás jogának gyakorlása vonatkozásában cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértett a törvényes képviselője hozzájárulásával, valamint
- d) a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú személy törvényes képviselője indítványozhatja.

Az indítványozók körből tehát kikerülne a magánvádló.

A büntetőeljárás felfüggesztése alatt nem állhat bűnügyi felügyelet alatt a terhelt. Ennek a Javaslat szerinti indokolása az, hogy bizonyos felfüggesztések esetében igencsak beláthatatlan, meddig is tart a felfüggesztés: pl.: Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárása.

A Tervezet a bűnügyi felügyelet megszüntetésének új lehetséges okaként szabályozza azt az esetet, ha a terhelt személyi szabadságot elvonó büntetést vagy intézkedést hajtanak végre. **Ez azonban nem kötelező ok, csak egy lehetőség.**

„A Javaslat ezzel el kívánja kerülni azt, hogy például a szabadságvesztést töltő terhelt egyúttal bűnügyi felügyelet alatt is álljon. Ebben az esetben ugyanis a kényszerintézkedés határideje úgy telik, hogy valójában a terhelttel szemben a szabadságvesztést hajtják végre. Előfordulhat azonban, hogy a szabadságvesztés tartama rövidebb, mint a bűnügyi felügyelet határideje. Erre az esetre úgy rendelkezik a Javaslat, hogy a terhelt szabadlábra kerülése esetén, ha a bűnügyi felügyelet elrendelésének feltétele továbbra is fennáll, a terhelt ismét őrizetbe vehető.”⁷

Álláspontom szerint, ha a Tervezet nem ex katedra jelenti ki a megszűnést a 279. § (3) bekezdésében, akkor a szabályozás nem alkalmas arra, hogy garantáltan el is érje a célját a jogalkotó, ugyanis ezen szöveg alapján a gyakorlatban elő fog fordulni az, hogy párhuzamosan fusson a személyi szabadságot elvonó büntetések vagy intézkedések végrehajtása a bűnügyi felügyelettel. Nem tartom szerencsésnek ezen eshetőleges megfogalmazást.

6. A(Z ELŐZETES) LETARTÓZTATÁS

„Az előzetes letartóztatás elnevezése a kényszerintézkedés pontosabb megjelölése érdekében letartóztatásra változik.”⁸

Hatályos Be.:

„(2) A terhelt előzetes letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban, és akkor van helye, ha a) megszökött, a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, vagy szökést kísérelt meg, illetőleg az eljárás során ellene újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt eljárás indult,

⁷ Lásd: Tervezet 368.

⁸ Lásd: Tervezet 306.

- b) szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható,
- c) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábban hagyása esetén, különösen a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást,
- d) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábban hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.” /129. § (2)/

Tervezet:

- „(2) A terhelt letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban, és akkor van helye, ha
- a) megszökött, szökést kísérelt meg, vagy a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság elől elrejtőzött,
 - b) a gyanúsítotti kihallgatását követően az eljárás tárgyát képező bűncselekményt folytatta, vagy újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt gyanúsítottként hallgatták ki,**
 - c) szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható,
 - d) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábban hagyása esetén, különösen **terhelt kivételével a büntetőeljárásban részt vevő személy befolyásolásával, a büntetőeljárásban részt vevő személy** megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást,
 - e) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábban hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, **az eljárás tárgyát képező bűncselekményt folytatná,** vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.” /280. § (2)/

A Tervezet ezen részhez vonatkozó magyarázata szerint:

„A bizonyítás megghiúsításának, megnehezítésének vagy veszélyeztetésének módjain annyiban változtat, hogy nemcsak a tanú, hanem a büntetőeljárásban résztvevő más személy befolyásolását, illetve megfélemlítését szabályozza. Előfordulhat ugyanis, hogy adott esetben például a terhelt a sértett támogatására gyakorol ráhatást annak érdekében, hogy a sértett milyen tartalmú nyilatkozatot tegyen. A javaslat a befolyással érintett személyek közül a megfélemlítés esetét kivéve kiveszi a

terheltet, mivel a terhelték vallomásainak egyeztetése a terhelti védekezés stratégiájának megengedett része lehet mindaddig, amíg bűncselekményt, így például hamis vádat nem valósít meg.”⁹

Fontos változás annak deklarálása, hogy a terhelték egymással kommunikálhatnak: az összebeszélés nem szankcionálható.

Hatályos Be.:

„A bíróság előzetes letartóztatás helyett **lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távollatást is elrendelhet.**” /130. § (2)/

Tervezet:

„A bíróság letartóztatás helyett **bűnügyi felügyeletet is elrendelhet.**” /281. § (2)/

A Tervezet hatására letartóztatás helyett akár jelentkezési kötelezettség is elrendelhető.

Az előzetes letartóztatás tartamának szabályai változatlanul tovább élnek a letartóztatásnál.

Hatályos Be.:

„(3) Az előzetes letartóztatás megszűnik,

a) ha annak tartama az egy évet eléri, és a terhelttel szemben **három** évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,

b) ha annak tartama a két évet eléri, és a terhelttel szemben **öt** évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,

c) **ha annak tartama - az a)-b) pont alá nem tartozó esetekben - a három évet eléri,**

kivéve az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás esetét, továbbá ha az ügyben harmadfokú bírósági eljárás **vagy hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban.**

(3a) A (3) bekezdés c) pontjában meghatározott esetben sem szűnik meg az előzetes letartóztatás, ha a vádlottal szemben **tizenöt évig terjedő** vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás.” /131. § (3)/

Tervezet:

„(1) A letartóztatás legfeljebb

⁹ Lásd: Tervezet 368.

- a) egy évig tart, ha a terhelttel szemben három évnél nem súlyosabb,
 - b) két évig tart, ha a terhelttel szemben öt évnél nem súlyosabb,
 - c) három évig tart, ha a terhelttel szemben **tíz évnél nem súlyosabb**,
 - d) négy évig tart, ha a terhelttel szemben tíz évnél súlyosabb**
- szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás.
- (2) Nem alkalmazandó az (1) bekezdés szerinti időtartam,
- a) ha a terhelttel szemben életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,
 - b) az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott letartóztatás esetén
 - c) ha az ügyben másod-, vagy harmadfokú bírósági eljárás van folyamatban.” /285. § (1)-(2)/

A jogalkotó kivenné a 15 évig terjedő szabadságvesztés esetében a letartóztatás felső korlátlanóságát, ellenben nem tartja letartóztatásban a hatályon kívül helyezés miatt megismételt eljárás során a terheltet. A Tervezet bevezeti a letartóztatás négy éves felső korlátját a tíz évnél súlyosabb szabadságvesztés esetére.

Hatályos Be.:

„Az előzetes letartóztatás megszűnik, ha a tartama meghosszabbítás vagy fenntartás nélkül lejárt, az eljárást jogerősen befejezték, a nyomozást megszüntették, annak határideje lejárt és az előzetes letartóztatást a bíróság a (3) bekezdés alapján nem hosszabbította meg, továbbá, ha a **vádemelést elhalasztották**. Az előzetes letartóztatást meg kell szüntetni, ha az elrendelésének oka megszűnt.” /136. § (2)/

Tervezet:

- „(2) A letartóztatás megszűnik, ha
- a) a tartama meghosszabbítás vagy fenntartás nélkül lejárt,
 - b) az eljárást befejezték,
 - c) az eljárást megszüntették, vagy felfüggesztették,
 - d) a nyomozás határideje lejárt és **vádemelésre nem került sor**.
- (3) A letartóztatást meg kell szüntetni,
- a) ha az elrendelésének oka megszűnt
 - b) a bűnügyi felügyelet elrendelésével egyidejűleg.**
- (4) A letartóztatást meg lehet szüntetni, ha a terheltten személyi szabadságot elvonó büntetést vagy intézkedést hajtanak végre. Ebben az esetben a terhelt szabadlábra kerülése esetén, ha a letartóztatás elrendelésének feltétele továbbra is fennáll, a terhelt ismét őrizetbe vehető.” /288. § (2)-(4)/

„A Javaslat a függő jogi helyzet miatt nem teszi lehetővé, hogy a terhelt letartóztatásban legyen az eljárás felfüggesztése idején. Egyes felfüggesztési okoknak ugyanis nincs időbeli korlátja.”¹⁰

A bűnügyi felügyelethez hasonlóan:

„Javaslat a letartóztatás megszüntetésének új okaként szabályozza azt az esetet, ha a terhelt személyi szabadságot elvonó büntetést vagy intézkedést hajtanak végre. Ebben az esetben a Javaslat lehetővé teszi a letartóztatás megszüntetését. A Javaslat ezzel el kívánja kerülni azt, hogy például a szabadságvesztést töltő terhelt egyúttal letartóztatásban is legyen. Ebben az esetben ugyanis a kényszerintézkedés határideje úgy telik, hogy valójában a terhelttel szemben a szabadságvesztést hajtják végre. Előfordulhat azonban, hogy a szabadságvesztés tartama rövidebb, mint a letartóztatás határideje. Erre az esetre úgy rendelkezik a Javaslat, hogy a terhelt szabadlábra kerülése esetén, ha a letartóztatás elrendelésének feltétele továbbra is fennáll, a terhelt ismét őrizetbe vehető.”¹¹

Ennek megfelelően ugyancsak az az álláspontom, hogy ha a Tervezet nem ex katedra jelenti ki a megszűnést a 288. § (4) bekezdésében, akkor a szabályozás nem alkalmas arra, hogy el is érje a célját a jogalkotó: a gyakorlatban elő fog fordulni az, hogy párhuzamosan fusson a személyi szabadságot elvonó büntetések vagy intézkedések végrehajtása a letartóztatással. Nem tartom szerencsésnek ezen eshetőleges megfogalmazást.

Hatályos Be.:

„(2) Ha ezt a nyomozási cselekmények elvégzése indokolttá teszi, az ügyész akként rendelkezhet, hogy az előzetes letartóztatás legfeljebb **harmincnap** időtartamban rendőrségi fogdában is végrehajtható. **Ezt az időtartamot követően a gyanúsított rendőrségi fogdán történő elhelyezéséről - további harmincnap** időtartamra - **az ügyész indítványára a bíróság határozza meg.** A gyanúsított rendőrségi fogdán történő elhelyezése tárgyában hozott határozat ellen jogorvoslatnak nincs helye.” /135. § (2)/

Tervezet:

„(1) Az ügyészség rendelkezhet úgy, hogy a letartóztatást legfeljebb **negyvenöt napig** rendőrségi fogdában kell végrehajtani, ha az eljárási cselekmények elvégzése ezt indokolttá teszi.

¹⁰ Lásd: Tervezet 369.

¹¹ Lásd: Tervezet 369.

(2) A gyanúsított rendőrségi fogdában történő elhelyezése tárgyában hozott határozat ellen jogorvoslatnak nincs helye.” /286. § (1)-(2)/

Az új szabály szerint ugyan hosszabb ideig helyezhető el a terhelt rendőrségi fogdán, de ennek időtartama nem hosszabbítható.

7. AZ IDEIGLENES/ELŐZETES KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS

A Javaslat megváltoztatja a kényszerintézkedés elnevezését előzetes kényszerintézkedésre.

„A Javaslat megteremti annak a lehetőségét, hogy a kényszerintézkedést a megkezdésétől számított egy év eltelte után is felül lehessen vizsgálni, ha az ügyész még nem emelt vádat. A Javaslat hathavonkénti felülvizsgálati kötelezettséget ír elő. Így elkerülhető az az eset, hogy az említett egy éves határidő elteltével a terhelt időbeli korlátozás nélkül álljon előzetes kényszergyógykezelés alatt úgy, hogy esetleg már gyógyultnak tekinthető.”¹²

Hatályos Be.:

„Az ideiglenes kényszergyógykezelés a kóros elmeállapotú terhelt személyi szabadságának bírói elvonása **jogerős ítélet nélkül.**” /140. § (1)/

Tervezet:

„Az előzetes kényszergyógykezelés a kóros elmeállapotú terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős **ügydöntő határozat meghozatala előtt.**” /289. § (1)/

A Tervezet pontosítja a fogalmat, mert jogerős ügydöntő határozat a jogerős megszűntető végzés is, nemcsak a jogerős ítélet.

Hatályos Be.:

„(1) Az ideiglenes kényszergyógykezelés megszűnik, ha a tartama lejárt, a nyomozást megszüntették, annak határideje lejárt, továbbá, ha az eljárást **jogerősen** befejezték. Az ideiglenes kényszergyógykezelést meg kell szüntetni, ha az elrendelésének oka megszűnt.

(4) Az ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelése ellen a terhelt házastársa és törvényes képviselője is jogosult fellebbezésre, és a felsoroltak indítványozhatják az ideiglenes kényszergyógykezelés megszüntetését is.” /145. § (1), (4)/

¹² Lásd: Tervezet 369.

Tervezet:

- „(1) Az előzetes kényszergyógykezelés megszűnik, ha
- a) a tartama **fenntartás nélkül** lejárt,
 - b) az eljárást befejezték,
 - c) az eljárást megszüntették, vagy **felfüggesztették**,
 - d) a nyomozás határideje lejárt és **vádemelésre nem került sor**.
- (2) Az előzetes kényszergyógykezelést meg kell szüntetni, ha az elrendelésének oka megszűnt.
- (3) Az előzetes kényszergyógykezelést meg lehet szüntetni, ha a terheltlen személyi szabadságot elvonó büntetést vagy intézkedést hajtanak végre. Ebben az esetben a terhelt szabadlábra kerülése esetén, ha az előzetes kényszergyógykezelés elrendelésének feltétele továbbra is fennáll, a terhelt ismét őrizetbe vehető.**
- (4) Az előzetes kényszergyógykezelést a vádemelés előtt az ügyészség is megszüntetheti.
- (5) Az előzetes kényszergyógykezelés elrendelése ellen a terhelt törvényes képviselője, házastársa, **vagy élettársa** is jogosult fellebbezésre, és a felsoroltak indítványozhatják az előzetes kényszergyógykezelés megszüntetését is.” /292. § (1)-(3)

Nem emelték be a Tervezet 292. § (1) b) pontjába a jogerősen szót, ami még benne volt a hatályos Be. 145. § (1) bekezdésében, azaz ez azt jelenti, hogy bármilyen nem jogerős befejezés megszünteti. Ezzel megszűnik az az amúgy nem tartható különbségtétel, mely az ügy befejezésénél követelte meg egyedül a jogerőt.

„A Javaslat a letartóztatás megszüntetésének új okaként szabályozza azt az esetet, ha a terheltlen személyi szabadságot elvonó büntetést vagy intézkedést hajtanak végre. Ebben az esetben a Javaslat lehetővé teszi a letartóztatás megszüntetését. A Javaslat ezzel el kívánja kerülni azt, hogy például a szabadságvesztést töltő terhelt egyúttal letartóztatásban is legyen. Ebben az esetben ugyanis a kényszerintézkedés határideje úgy telik, hogy valójában a terhelttel szemben a szabadságvesztést hajtják végre. Előfordulhat azonban, hogy a szabadságvesztés tartama rövidebb, mint a letartóztatás határideje. Erre az esetre úgy rendelkezik a Javaslat, hogy a terhelt szabadlábra kerülése esetén, ha a letartóztatás elrendelésének feltétele továbbra is fennáll, a terhelt ismét őrizetbe vehető.”¹³

Ennek megfelelően ezen kényszerintézkedésnél is ugyanaz az az álláspontom, miszerint ha nem ex katedra jelenti ki a megszűnést a jogalkotó a Tervezet 292. § (3) bekezdésében, akkor a szabályozás nem alkalmas arra, hogy el is

¹³ Lásd: Tervezet 369.

érje vele a célját a jogalkotó: a gyakorlatban elő fog fordulni az, hogy párhuzamosan fusson a személyi szabadságot elvonó büntetések vagy intézkedések végrehajtása az előzetes kényszer gyógykezeléssel. Itt sem tartom szerencsésnek ezen eshetőleges megfogalmazást.

8. ÖSSZEGZÉS

A jogalkotó a bűnügyi felügyelet egységesített gondolatával valódi alternatívát akart adni a bíróságok kezébe a letartóztatás mellé, azonban az oda egyesített kényszerintézkedési mixek mellé nem társul kellő garancia ahhoz, hogy valóban alkotmányos módon kerüljenek korlátozásra ezen kényszerintézkedést elszenvedő terhelt jogai. Erre a legmarkánsabb példa az, hogy az eddigi 60 napos távoltage az akár évekig fenntartható lehet.

A terhelt letartóztatásának óvadék ellenében történő megszüntetése ellen a pótmagánvádló által beterjeszhető fellebbezéssel kérdésköre ugyancsak további pontosítást követel meg.

A bűnügyi felügyelet, a letartóztatás és az előzetes kényszer gyógykezelés megszüntetését nem lehetővé kell tenni, hanem megszüntetnek kellene nyilvánítani akkor, ha a terhelttel szemben szabadságkorlátozó büntetés és intézkedés végrehajtását kezdik meg, mert ez felel meg a legszükségesebb kényszerintézkedés elvénél.